

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТИН ОКУУЧУЛАРЫНА ТАБИГЫЙ
БИЛИМ БЕРҮҮНҮН АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕРИ

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ
SOME ISSUES OF NATURAL SCIENCE EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

Макалада башталгыч мектептин окуучуларына табият жөнүндө илимий билим берүүнүн жана аны ишке ашыруучу мугалимдерди педагогикалык колледжде даярдоонун айрым маселелери чагылдырылган.

Түйүндүү сөздөр: табият таануу, табият жөнүндөгү илимий билим, колледже мугалим даярдоо, компетенттүүлүк, стандарт, программа, атайын курс.

В статье отражены некоторые вопросы естественнонаучного образования в начальной школе и общепедагогические пути подготовки учителей в педагогическом колледже для реализации преподавания предмета естествознание.

Ключевые слова: естествознание, научные знания о природе, подготовка учителя в колледже, компетентность, стандарт, программа, специальный курс.

The article reflects some issues of natural science education in the elementary school and general pedagogical ways of training teachers in the pedagogical college to implement the teaching of the subject of natural science.

Keywords: natural science, scientific knowledge of nature, teacher training in the college, competence, standard, program, special course.

Азыркы учурда мектептердин өнүгүү шарттарында психологиялык жана дидактикалык илимдердин актуалдуу проблемаларынан болуп башталгыч мектептин окуучуларынын аң сезиминдеги кабылдоочу түшүнүктөрдүн такталган системасын калыптандыруу эсептелет. Алардын окуп-үйрөнүүчү билимдеринин, таанып билүү ишмердүүлүктөрүн активдештирүү алдынкы планга чыгышы шарт [1].

Биздин мектептердин тарыхында табигый илимдердин негизин окутуу башталгыч класстардагы табият таануу же жаратылышты үйрөнүү деген окуу предмети аркылуу иш жүзүнө ашырылып келген. Кийинки учурда ал предмет «Мекен таануу» деп аталып, I-IV класстарда окутулуп келүүдө [2].

Адамдын инсандык сапаттарын калыптандыруучу иш аракеттер окулуучу предметтин мазмунунан, максаттарынан, методдорунан, формаларынан, каражаттарынан көбүрөк көз каранды болот. Ошондуктан, азыркы кездеги «Мекен таануу» предмети жогоруда аталган сапаттарды калыптандырууда өзүнүн кызматын толук аткара алабы деген суроо бүгүнкү күндөгү бизди түйшөлткөн суроолордон десем жаңылышпаймын. Бул суроо Республикадагы бардык эле башталгыч класс мугалимдерине тиешелүү маселе.

Мекен түшүнүгүн камтыган предметтин учурдагы аткарып жаткан ишинин маанисин төмөндөтпөстөн туруп, ал предметтин башталгыч класстардын окуучуларынын табигый түшүнүктөрүн калыптандыруудагы толук кандуу системалык билими берилип жатабы деген суроо пайда болбой койбойт.

Табият таануунун түшүнүктөрүн калыптандырууда башталгыч класстардын мугалимдерине методикалык жактан жеткиликтүү иштелип чыккан колдонмолордун жетишсиздиги окуу процессинин жүрүшүнө өз таасирин тийгизбей койбойт. Жогоруда белгиленген кемчиликтер орто мектепте, атайын орто жана жогорку кесиптик окуу жайлардын окутуу системасында пайда болгон объективдүү карама-каршылыктардын негизинде келип чыгат. Алар: жаратылыштын бирдиктүүлүгү менен анын ар кандай бөлүктөрүн үйрөнүүгө чар жайыт мамиленин жасалгандыгы; башталгыч мектептин окуучуларына табият жөнүндөгү илимий билимдердин негизин натыйжалуу үйрөтүү боюнча мугалимдерге атайын билимдердин зарылдыгы жана мугалимдердин ал процессти ишке ашырууга даярдалбагандыгы.

Башталгыч класстардын окуучуларынын табият жөнүндөгү билимдеринин сапатын жогорулатуу зарылдыгынан пайда болгон бул карама-каршылыкты жоюу максатында Бишкек

музыкалык-педагогикалык колледжде башталгыч мектептердин мугалимдерин табият жөнүндө билим берүүгө даярдоонун абалын изилдеп, анын жетишкен ийгиликтери менен кемчиликтерин тактадык. Кемчиликтердин пайда болуу себептерин аныктоонун натыйжасында илимий-методикалык сунуштар даярдалып практикага киргизилди.

Илимий элестерди, түшүнүктөрдү башталгыч класстардын окуучулары мектептен, башкача айтканда илимдин негизин чагылдырган предметти окуунун натыйжасында алышат. Башталгыч мектепте окуучулар билимдин, таалим-тарбиянын башаты болгон окууга, жазууга, эсептөөгө үйрөнүшөт. Ошону менен катар эле окуучулар курчап турган дүйнөнүн предметтери, кубулуштары, алардын жүрүү механизмдери, мыйзам ченемдери менен таанышышат. Ал болсо окуучулардын жаратылышка болгон илимий көз карашын калыптандыруунун алгачкы башаты катары кызмат кылат.

Предметти окутууда окутуу формалары, колдонулуучу каражаттар, методдордон сырткары ошол предметти окутуучу мугалимдин терең билими жана кесиптик даярдыгы эң башкы ролду ээлейт. Ошол себептен башталгыч класстын мугалими табигый илимдердин негизин эмне үчүн окутабыз, ал предметти окуунун кандай билим берүүчүлүк, тарбиялоочулук функциялары бар экендигин даана сезип туюсу зарыл. Улуу педагог Я.А. Коменский инсандын калыптануусуна табияттын тийгизген таасирин жогору баалап, адамдын бүткүл руханий жашоосу табият менен тыгыз байланышта өтөрүн белгилеп: «Чыныгы дүйнөнүн экинчи тармагы табиятты таануудан жаралат. Табият жер жүзүндөгү бакыттын, байлыктын көз. Бул көздү сактоо үчүн аны билүү керек, ал үчүн билим талап кылынат», -деген маанилүү ойду айткан.

Башталгыч мектепте табигый илимдердин негизи боюнча алгачкы билим берүүнүн педагогикалык жана методологиялык мааниси төмөнкүлөрдөн турат:

- Табият таануу жаратылыш жөнүндөгү жалпыланган билимдердин системасы катары окуучуларга табияттын предметтери жана кубулуштары жөнүндөгү конкреттүү билимдерди берет, аларды курчап турган дүйнөнүн закон ченемдүүлүктөрү менен жеткиликтүү формада тааныштырат.

- Курчап турган дүйнөнүн кубулуштарынын материалдуулугун түшүнгөн, алардын закон-ченемдерин туура билген адам дүйнөгө диалектикалык көз карашта болору табият таануунун тарыхында далилденген.

- Айлана чөйрөнүн законченемдерин билген жана түшүнгөн адам анын ар кандай күчтөрүн жана кубатын пайдалана алат, жандуу жана жансыз жаратылыштын өнүгүп өсүүсүнө, адамзаттын жыргалчылыгы үчүн өз салымын кошо алат. Анын өзү окуучулардын аң сезиминде илим менен турмуштун ажырагыс байланышын калыптандырат.

- Табият таанууну туура окутуу окуучулардын байкоо жүргүзүү мүмкүнчүлүгүн өнүктүрөт, сырткы дүйнөдөн алынган маалыматтарды иштетүү менен окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсү туура калыптанат, реалдуу дүйнөнү таанып –билүүнүн жолдору менен таанышып, жашоого туура багыт алууга ылайыкташат.

- Табият таанууну окуп үйрөнүүнүн жолдору менен таанышуу, аны күндөлүк турмушта пайдалануу окуучулардын өз алдынчалуулугун, демилгелүүлүгүн, пландуу иш аткаруу жөндөмдүүлүктөрүн калыптандырат.

- Табият таануу предмети окуучулардын Ата-мекенин сүйүүгө, урматтоого тарбиялайт, улуу окумуштуулардын, саясий жана чарбалык ишмерлердин өмүр баяны, иштеринин жыйынтыктары менен таанышууга кызыгууну пайда кылат.

- Табият таануунун элементтери менен алгачкы таанышуу окуучулардын дүйнөгө болгон илимий көз карашын калыптандырууга ыңгайлуу шарт түзөт [3,4,5].

Кыргыз республикасынын башталгыч мектептеринин окуучуларына табият жөнүндөгү алгачкы билимдердин негизин берүүнүн тарыхый методологиялык аспектинин эки багытта кароого болот. Биринчиси, табият жөнүндөгү билимдердин кыргыз дүйнө таанымындагы орду, мааниси жана өнүгүшү. Экинчиси, мектепте табият жөнүндөгү билим берүүнүн пайда болушу жана өнүгүү тарыхы.

Биринчи багыт өзүнчө анализдөөгө, өзгөчө көңүл буруу боюнча да атайын изилдөөнү талап кылуучу маселе. Ошондуктан башталгыч мектептин болочок мугалимдерине жана азыркы күндө иштеп жаткан мугалимдерге экинчи багыт боюнча теориялык жактан сунуштарды иштеп чыгуу актуалдуу проблема болуп эсептелет. Ушул максатта биз тарабынан аткарылган иштерди тезис түрүндө атап өтүүнү туура көрдүк.

1. Башталгыч мектепте табият жөнүндө билим берүүнүн тарыхый-методологиялык маселелери изилденди.

2. Башталгыч мектептин мугалимдерин окуучуларга табият жөнүндө билим берүүгө даярдоонун теориядагы жана практикадагы абалы аныкталып, орун алган кемчиликтер такталды.

3. Башталгыч мектеп окуучуларына табият жөнүндө билим берүүчү мугалимдин кесиптик ишмердүүлүгүнүн модели жана аны ишке ашыруунун жолдору иштелип чыкты.

4. Колледжде даярдалуучу болочок мугалимдерге “Табият таануу” жана психолого-педагогикалык предметтер боюнча билим берүүнүн мазмуну аныкталып, аларды окутууну жакшыртуунун жолдору ишке киргизилди.

5. Студенттер үчүн “башталгыч мектеп окуучуларына табият жөнүндөгү билим берүүнүн методикасы” атайын курстун мазмуну жана окутуу технологиялары иштелип чыгып, республиканын башталгыч мектептин мугалимдерин даярдоочу жогорку жана орто кесиптик билим берүүчү окуу жайларга сунушталды.

6. Болочок мугалимдердин аталган ишмердүүлүктөрүнүн педагогикалык практика учурунда бекемделиши боюнча илимий-уюштуруучулук иштер аткарылды.

7. Теориялык изилдөөлөрдүн жана сынак иретинде жүргүзүлгөн тажрыйбалык иштердин жыйынтыктары ар кандай илимий форумдарда, кафедралардын, лабораториялардын отурумдарында талкууланды жана колдоого ээ болду.

Адабияттар:

1. Мамбетакунов Э., Исмаилова Г.Д. Табият жөнүндөгү илимий билимдердин эволюциясы. –Бишкек, 2011. -36б.
2. Мамбетова З.Ж. Мекен таануу предметинин илимий-теориялык негиздери: кан.дисс. –Бишкек, 2007. -166б.
3. Аймагамбетова К. Бастауш сынактарда табигат-тануда окутуу методикасы. –Алматы, Мектеп, 1974. -68б.
4. Исакова Ч.Б. Социально-педагогические предпосылки развития системы среднего профессионального образования в Кыргызстане. Канд.дисс. –Бишкек, 2009. -158с.
5. Мамбетакунов Э., Абытов М. I–V класста табият таануу боюнча билим берүү /Эл агартуу, № 1-2, 2017. -22-27 б.